

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№3

2025-YIL APREL. NAVBATDAN TASHQARI SON

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 441 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 28-fevraldagi 333/5-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

ПРИНЦИПЫ ПЕРЕХОДА УЗБЕКИСТАНА К ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКЕ, СУЩЕСТВУЮЩИЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ	12
Набиев Дилмурод Хамидуллаевич	
YaShIL TEXNOLOGIYALAR VA RAQAMLASH TIRISH TA'SIRIDA MEHNAT BOZORINING TRANSFORMASIYASI	19
Abduraxmanov Kalandar Xo'jaevich	
РОЛЬ ТВОРЧЕСКОГО ТРУДА В ПОВЫШЕНИИ ЕГО ЭФФЕКТИВНОСТИ	26
Гулямов Саидахор Саидахмедович, Икрамов Мурат Акрамович, Очилов Акрам Одилович	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASH MAQSADIDA "YASHIL IQTISODIYOT"GA O'TISH ZARURATI	33
O.X. Hamidov, D.Sh. Yavmutov	
ESG-ИНСТРУМЕНТАРИЙ КАК ФАКТОР УСИЛЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ	38
Татьяна Юрьевна Анопченко, Сергей Вадимович Ревунов, Роман Вадимович Ревунов	
TRANSITION OF RUSSIAN REGIONS TO A CLOSED-LOOP ECONOMY	49
Nikonov Sergey Mikhailovich, Ochilov Akram Odilovich, Filipenko Alexander Alexandrovich	
"YASHIL" IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA TUZILISHI	53
Navruz-Zoda Baxtiyor Negmatovich	
ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА КАК ДРАЙВЕР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЫНКА ТРУДА И МОДЕРНИЗАЦИИ РАБОЧИХ МЕСТ В УЗБЕКИСТАНЕ	59
Зокирова Нодира Каландаровна	
KREATIV IQTISODIYOT VA UNING INDUSTRIYA TURLARINING NAZARIY MASALALARI	64
Mamayunus Pardaev, Obid Pardaev, Akram Ochilov	
EKOLOGIK OMILLARNI HISOBGA OLGAN HOLDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHDA ERISHISH	73
Saidov Muhammadali Hakimovich, Ochilov Akram Odilovich, Esanbekov Diyorbek Mirzabek o'g'li	
INNOVASION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA MEVA-SABZAVOTCHILIK MAHSULOTLARI KOOPERASIYASINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	81
Raxmatulla Ergashev	
KARTOSHKKA MOSLANUVCHAN NAVLARI TURLI EKISH MUDDATLARI VA MULCHALASHLARDA HOSILDORLIGI HAMDA IQTISODIY SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	86
Ostonaqulov Toshtemir Eshimovich, Toshpulatova Surayyo Tulqin qizi, Ismayilov Alisher Isroilovich	
YASHIL IQTISODIYOT – INNOVATSION RIVOJLANISHNING KALITI	90
Mirzayev Kulmamat Djanakovich, Usmonov Murodjon Dusmurot o'g'li	
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ «ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКИ» В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	93
Сайёра Насимовна Хамраева	
SABZAVOT (SHIRIN) MAKKAJO'XORI AJRATILGAN MOSLANUVCHAN NAV-DURAGAYLARINI ASOSIY VA TAKRORIY EKINLAR SIFATIDA TURLI MUDDATLARDA YETISHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	97
Ostonaqulov Toshtemir Eshimovich, Nurillaev Ilhom Xolbek o'g'li, Jabborov Botir Shukurovich	
ZAMONAVIY BOZOR MUNOSABATLARIDA SAVDONI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY JIHATLARI	101
Ivatov Irisbek	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	105
Yadgarov Akram Akbarovich, Abdiyeva Flora Botir qizi	
GREEN ECONOMY: GLOBAL PERSPECTIVE AND UZBEKISTAN'S PATH	110
Dilmurod Mirza-Akhmedovich Rasulev, Dildorakhon Ulugbek kizi Shomuradova	
OLIY TA'LIM XIZMATLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TARG'IB QILISH BO'YICHA XORIJ TAJRIBASI	113
Musayev Bekjon Shukurillayevich	

TURIZM INDUSTRIYASINI BARQAROR STRATEGIK RIVOJLANTIRISHDA QO'LLANILADIGAN USULLAR TAHLILI	116
Turdibekov Xasan Ibragimovich	
ЗЕЛЁНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ И ФАКТОРЫ ЕГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	120
Орипов Ильхом Абдуллаевич	
Перспективы развития цифровой трансформации в Республике Узбекистан	128
Мусабеков Джорабек Хакимджанович, Воронин Сергей Александрович	
YASHIL IQTISODIYOT – BARQAROR RIVOJLANISHNING MUHIM OMILI SIFATIDA.....	133
G.Erkayeva	
Barqaror ish o'rinlarini yaratishda yashil iqtisodiyotning o'rni	138
Qo'chqorov G'aybulla Fayzullayevich, Qo'ziyeva Shaxnoza Bozor qizi	
ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ	141
Фазлитдин Бахадирович Аминов	
RESPUBLIKADA EKOLOGIK TOZA MAHSULOT YETISHTIRISH ASOSIDA ELEKTRON SAVDONI RIVOJLANTIRISH.....	145
Q. J. Mirzayev, F. F. Ulug'murodov	
Qoraqalpog'istonda sanoatni restruktizatsiyalash va yashil iqtisodiyotni rivojlantirish: muammolar, istiqbollar va statistik tahlillar	150
Abipova Gulmira Salavatdinovna	
CHORVACHILIK XO'JALIKLARINI RIVOJLANTIRISHDA AGLOMERATSIYANING AHAMIYATI.....	153
Xusainov Oybek Jabborovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA STRATEGIYASINING KOMPANIYA UCHUN AHAMIYATI.....	156
Ergashev Toxir Kurbanovich, Toxirova Nigora Zokirjon qizi	
CHORVACHILIK KLASSTERLARI VA AGLOMERATSION RIVOJLANISH: O'ZARO TA'SIR VA SYNERGIYALAR	161
Xusainov Oybek Jabborovich 161	
HUDUDLARNING INNOVATSIYON SALONIYATINI VAHOLASH	165
J.A. Ismatullayev, A. Do'lanov	
СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	171
Нафасов Тохиржон, Г. П. Эркаева	
Mamlakatimizda ishsizlikni kamaytirishga qaratilgan islohotlar.....	174
Djurayev Olimjon Narkulovich	
USE OF THE ADVANCED EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES OF FARMING AND HOUSEHOLDS....	178
Ochilova Nargiza Akramovna	
SHAHAR AGLOMERATSIYALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	181
Xidayatova Nigora Shorakibovna	
IQTISODIY O'SISHDA MEHNAT MIGRATSIYASINING AHAMIYATI.....	184
Djurayev Olimjon Narkulovich, Saidakbarov Jamshid Ne'matullo o'g'li	
TURIZMNIDA RIVOJLANTIRISHDA TRANSPORT XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISH	189
Qosimov Jahongir	
РЫНОК ГОСТИНИЧНЫХ УСЛУГ В ТУРИЗМЕ В УСЛОВИЯХ ДИВЕРСИФИКАЦИИ И ДЕМОКРАТИЗАЦИИ ГОСТИНИЧНОЙ ИНДУСТРИИ.....	192
Ташмаматов Садирдин Нажмиддинович	
O'zbekistonda turizm sohasida faoliyat yuritayotgan kadrlar malakasini oshirishda dual ta'limdan foydalanishni boshqarish.....	196
Ochilov Akram Odilovich, Xamidova Mo'tabarxon Abdumalik qizi	
МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ TASHKILOTLARIDA AUTSORSING XIZMATLARIDAN FOYDALANISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	201
Nasiba Ergasheva	
KORXONALARDA XODIMLARNI BOSHQARISHNING ASOSIY TAMOYILLARI	207
Djurayev Olimjon Narkulovich, Nurullayeva Vazira O'ktamovna	
ЗЕЛЁНЫЕ ИНВЕСТИЦИИ: ПЕРСПЕКТИВЫ И РИСКИ	211
Номазов Бахром Бобомурадович	

ИНТЕГРАЦИЯ ПРИНЦИПОВ ESG В ФИНАНСОВУЮ СФЕРУ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	215
Алимова Азиза Шерзатовна	
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND DIGITAL TECHNOLOGIES ON MANAGEMENT	219
Ergashev Tokhir Kurbanovich, Tohirova Nigora Zokirjon kizi	
ЎЗБЕКISTONNING “YASHIL IQTISODIYOT STRATEGIYASI”NI AMALGA OSHIRISHNING ZARURIYATI VA ISTIQBOLLARI	224
Ergasheva Nazira Muratovna, Soyibov Mirjon Bekjonovich	
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УСЛУГ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ, ВЛИЯЮЩИХ НА ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ И КАЧЕСТВА ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ	227
Алимова Муниса Юлчиевна	
РАЦИОНАЛЬНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ОБУВНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЕЁ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЗНАЧИМОСТИ.....	232
Расулов Нозимжон Набиджонович	
AGLOMERATSIYA VA IQTISODIY O‘SISH: SABAB–OQIBAT ALOQASI (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	236
Xidoyatova Nigora Shorakibovna	
KORXONALARNING SOLIQ IDORALARIDA HISOBGA OLINISHIDAN HOSIL BO‘LGAN ORTIQCHA TO‘LOVLARINI VOJXONA TO‘LOVLARIDA HISOBGA OLISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	239
Boykabilov Bahodir Mustafaevich	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLARGA INVESTITSIYALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISHNING AHAMIYATI	242
Egamberdiyeva Salima Rayimovna, Bozorov Yashnarbek Xayrulla o‘g‘li	
ORGANIK QISHLOQ XO‘JALIGIDA “IXTISOSLASHTIRILGAN AGROKOOPERATIV” TASHKIL ETISH ORQALI TA‘MINOT ZANJIRI BOSHQARUVINI TAKOMILLASHTIRISH.....	248
Amirqulov Shuxrat Olimovich	
MAMLAKATIMIZDA OLIY TA‘LIM MUASSASALARINING MOLIVAYIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHI UCHUN ZAMONAVIY HUQUQIY ASOSLARI.....	254
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
TURIZMNING MADANIY-TARIXIY RESURSLARI: ASOSIY TUSHUNCHALAR VA TAMOYILLAR	258
Ruzmanov Dilshod Usmanovich	
BARQAROR TURIZM DESTINATSIYALARINING SIG‘IMINI BAHOLASH METODIKASI.....	262
Ibroximov Nodirbek Xasanovich	
ВОЗОБНОВЛЯЕМЫЕ ИСТОЧНИКИ ЭНЕРГИИ КАК ОСНОВА ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ	266
Хусаинов Равшан Рахимович	
ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ МАРКЕТИНГ И ПОВЕДЕНИЕ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ.....	272
Раимова Муборак Джураевна	
“YASHIL IQTISODIYOT”NING ASOSIY XUSUSIYATLARI	276
Djumayev Asqar Xaydarovich	
RAQAMLI MARKETINGNING ISTE‘MOLCHI XULQ-ATVORIGA TA‘SIRI.....	281
Raimova Muborak Jurayevna, Dilmurodov O‘tkir	
HUDUDNING IJTIMOIY-IQTISODIY SALOHİYATINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI	287
SH.A. Buriyev	
SAVDO XIZMATLARINING ASOSIY FAOLIYAT KO‘RSATKICHLARI TIZIMINI BAHOLASH.....	291
Muxamedova Aziza Ravshanovna	
YASHIL IQTISODIYOT VA GLOBAL IQLIM O‘ZGARISHI: YASHIL IQTISODIYOTNING IQLIM O‘ZGARISHINI YENGISHDAGI O‘RNI VA GLOBAL HAMKORLIK.....	295
Usmonov Murodjon Xolmurod o‘g‘li, Ulug‘bek Eshmaxmatov	
КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ МЕХАНИЗМА НАЛОГОВОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ НА ПРИМЕРЕ УЗБЕКИСТАНА.....	299
Абдулов Дамир Рустамович	
ЎЗБЕКISTON RESPUBLIKASIDA YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISH ISTIQBOLLARI	305
Yuldashev Shamsiddin Qiyamiddinovich, Boliyeva Baxora Farxodovna	

ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА: КОНЦЕПЦИИ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ.....	308
Туляганова Шахноза Самукджановна	
O‘TA ERTAGI TARVUZNING HIMOYALANGAN JOYLAR UCHUN MOSLANUVCHAN NAV VA DURAGAYLARINI AJRATISH, ULARNI TURLI O‘G‘IT ME‘YORLARIDA HOSILDORLIGI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	311
Ostonaqulov Toshtemir Eshimovich, Amirov Xamidulla Suyunovich, Umirova Durdona Muqum qizi	
ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПЛОДООВОЩНОЙ ОТРАСЛИ В УЗБЕКИСТАНЕ	315
Уралов Элшод, Вельм М.В.	
DEVELOPMENT STRATEGY AS A MODEL OF PROGRESS IN HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN.....	320
Abdiev Alimardon	
ОСОБЕННОСТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ СЕКТОРА ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ И РАЗВИТИЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦИАЛА.....	322
Мухаммадбобур Салимов	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK FAOLIYATI RIVOJLANISHIGA TA‘SIR ETUVCHI OMILLAR.....	326
Suyunov Jabbor Mahmudovich	
“SALOHIYAT” TUSHUNCHASINING MAZMUNI VA IQTISODIY-IJTIMOY MOHIYATI.....	331
Zoirov G‘olibjon Toshtemir o‘g‘li	
DAVLAT BOSHQARUVIDA SUN‘IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	334
Salimov Muhammadbobur Qodir o‘g‘li	
O‘QUV JARAYONLARINI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	337
Tilakov Sherzod	
TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING XALQARO TAMOYILLARI ASOSIDA BOSHQARUV SIFATINI OSHIRISHDA YASHIL IQTISODIYOTNING AHAMIYATI.....	340
Sattarov Umirzoq, Ro‘ziev Zafar Ikromovich	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA O‘ZBEKISTONDA SANOAT XOM ASHYOLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH TENDENSIYALARI.....	343
Xazratov Sarvar Ibragimovich	
YURTIMIZDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KADRLAR TAYYORLASHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	348
G‘aniyev Shaxzod Shuhrat o‘g‘li, O‘rinov Diyorbek Xolmo‘min o‘g‘li	
QASHQADARYO VILOYATI O‘QUV MARKAZLARI VA KURSLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	353
Tilakov Sherzod Akbarovich	
SANOAT KORXONALARIDA MAHSULOT ISHLAB CHIQRISH VA SOTISH SIFATI HAMDA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XODIMLARNI BOSHQARISH YO‘NALISHLARI.....	357
Ochilov Akram Odilovich, Ziyodullayeva Marjona Alisher qizi	
OMMAVIY TADBIRLAR YORDAMIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISH: O‘ZBEKISTON VA XALQARO TAJRIBA.....	360
Ibragimov Sardorbek Xusanovich	
Анализ цифровой трансформации и её влияния на привлечение инвестиций в регионы Узбекистана.....	365
Рахмонова Дурдона Хасан кизи	
Korxonada moliyaviy salohiyatini baholashning statistik tahlili.....	370
M.O. Musurmonova	
DIRECTIONS FOR IMPROVING THE FINANCIAL MANAGEMENT SYSTEM OF THE BANKING SYSTEM OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	377
Kadirov Lutfulla Khalimovich	
PROBLEMS OF EMPLOYMENT IN THE LABOR MARKET OF UZBEKISTAN AND STRATEGIC DIRECTIONS FOR THEIR SOLUTION	381
Sharopov Temirmalik Rustam o‘g‘li	

“YASHIL” IQTISODIYOT TAMOIYILLARI ORQALI QASHQADARYO VILOYATI SANOAT KOMPLEKSINI TAKOMILLASHTIRISH	385
U.Shukurov	
Foreign experiences in attracting investments in service industries	390
Hazratkulov Shahboz Boboqul oqli	
YASHIL IQTISODIYOTDA TA'LIMNING ROLI	394
Babayeva Lola Ibragimovna	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHI UCHUN DAVLAT TOMONIDAN YARATILAYOTGAN IMKONIYATLAR.....	398
Xudoyorov Azizbek Avaz o'g'li	
OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI YAXSHILASHNING XORIY TAJRIBASI.....	404
Safarov Sh. S.	
IJTIMOIV MENEJMENTDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA: XALQARO TAJRIBA VA ULARNI O'ZBEKISTON SHAROITIDA JORIY ETISH ISTIQBOLLARI	408
G'aniyev Shaxzod Shuhrat o'g'li, Davronova Farangiz	
«Государственный финансовый контроль: Казначейский контроль в бюджетном процессе и перспективы его развития».....	415
Файзуллаева Зилола Равшановна, Д.Х. Пулатов	
YANGI O'ZBEKISTONDA YASHIL RAQAMLI IQTISODIYOTGA O'TISHNING ASOSIV JIHATLARI.....	421
Urozova Shaxlo Hasan qizi, Hazratkulov Shahboz Boboqul o'g'li	
OLIV TA'LIM SIFATINI OSHIRISH MASALALARI: XALQARO TAJRIBA VA ULARNI O'ZBEKISTON SHAROITIDA JORIY ETISH ISTIQBOLLARI	427
Safarov Shoxrux Sattor o'g'li	
PROSPECTS FOR IMPROVING THE EFFICIENCY OF HUMAN RESOURCES IN UZBEKISTAN.....	431
Alimardonova Gulfizoda Alimardon kizi	
QISHLOQ XO'JALIGIDA KAPITAL QO'YILMALAR HISOBINI TO'G'RI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI	434
Egamberdiyeva Salima Rayimovna	

УДК 657.3

QISHLOQ XO'JALIGIDA KAPITAL QO'YILMALAR HISOBINI TO'G'RI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI

Egamberdiyeva Salima Rayimovna

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti dotsenti

Tel (Telegram): +998 99 517 30 80

E-mail: salimaegamberdiyeva147@gmail.com

Annotatsiya: Mamlakatni modernizatsiya qilish sharoitida iqtisodiyotning tarkibiy tuzilmasini takomillashtirish doimo ustuvor vazifalardan biri bo'lib, iqtisodiy taraqqiyotda erishilayotgan yutuqlarning muhim omili hisoblanadi. Investitsiyalarni faol jalb qilish va yangi ishlab chiqarish quvvatlarini ishga tushirish orqali iqtisodiyotda jadal rivojlanishga erishish mumkin. Iqtisodiy sohadagi ijobiy natijalar ijtimoiy sohada to'planib qolgan muammolarni tizimli hal qilish imkonini yaratadi. Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va ularning ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytirish, avvalo, kapital qo'yilmalar hisobining samarali yuritilishiga bog'liqdir. Ushbu maqolada kapital qo'yilmalar hisobini tashkil etishning ayrim masalalari tahlil etilib, amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: kapital qo'yilmalar, asosiy vositalar, tugallanmagan kapital, inventarizatsiya, xarajatlar, tannarx, biologik aktivlar, ko'p yillik ekinlar uchun sarflangan kapital qo'yilmalar.

Abstract: In the context of national modernization, improving the structural composition of the economy remains a top priority and serves as a key driver of economic development. Rapid economic growth can only be achieved through active investment attraction and the launch of new production capacities. Positive outcomes in the economy enable a systemic approach to solving accumulated social issues. Strengthening the material and technical base of economic entities and expanding their production capabilities directly depend on the effective organization of capital investment accounting. This article examines specific issues related to capital investment accounting and offers relevant practical recommendations.

Key words: capital investments, fixed assets, work in progress, inventory, expenditures, cost price, biological assets, capital investments in perennial plantations.

Аннотация: В условиях модернизации страны совершенствование структурной структуры экономики остаётся приоритетной задачей и представляет собой важный фактор достижения экономического роста. Только активное привлечение инвестиций и ввод в эксплуатацию новых производственных мощностей позволит добиться устойчивого развития экономики. Положительные результаты в экономике создают основу для системного решения накопившихся социальных проблем. Улучшение материально-технической базы хозяйствующих субъектов и расширение их производственных возможностей напрямую зависят от эффективной организации учета капитальных вложений. В статье рассматриваются отдельные аспекты ведения учета капитальных вложений, предложены практические рекомендации.

Ключевые слова: капитальные вложения, основные средства, незавершённый капитал, инвентаризация, затраты, себестоимость, биологические активы, капитальные вложения в многолетние насаждения.

KIRISH

Kapital qo'yilmalar, xususan iqtisodiyotimizda muhim ahamiyatga ega bo'lgan kapital qurilish sohasida bozor islohotlarini yanada chuqurlashtirishning sifat jihatidan yangi bosqichi asos solmoqda. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash va bozor iqtisodiyotining rivojlanib borayotgan hozirgi sharoitida amalga oshirilayotgan ko'pgina tadbirlar, avvalo, tarmoq va hududlar iqtisodiyotini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, bu jarayonda davlat tomonidan ishlab chiqilayotgan qonun-qoidalarning o'rni beqiyosdir.

Yurtboshimiz ta'kidlaganlaridek: "Investitsiyalar – bu mamlakatimiz transformatsiyasining lokomotivi va iqtisodiy taraqqiyotimizning mustahkam drayveridir." [2]

Hozirgi sharoitlarda iqtisodiy o'sishni ta'minlashda kapital qo'yilmalar jarayoni alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ma'lumki, kapital qo'yilmalar korxonaning ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish, oshirish va mustahkamlashga yo'naltiriladi. Bu esa buxgalteriya hisobida asosiy vositalarning ko'payishi orqali ifodalanadi.

O'tkazilayotgan islohotlar natijasida mazkur muammoning yechimi sifatida "yirik davlat korxonalarida moliyaviy hisobot tuzish va audit o'tkazishda xalqaro standartlarni joriy qilish" [1] kabi muhim vazifalar belgilangan. Korxonalar faoliyatida kapital qo'yilmalarni to'g'ri hisobga olish, dastlabki hujjatlashtirish, ularning iqtisodiy samaradorligini baholash, mablag'larning tegishli obyektlar o'rtasida aniq taqsimlanganligi va maqsadli sarflanganligini tekshirishda ko'plab muammolar mavjudligi kuzatilmoqda.

Kapital qo'yilmalarni hisobga olishning amaldagi tartibi quyidagi imkoniyatlarni yaratishi lozim: sarflangan kapital xarajatlarni to'liq va ishonchli aks ettirish, loyihalarni moliyalashtirishga jalb qilingan mablag'larni aniq maqsadga yo'naltirish, qurilish ishlarida mablag' taqchilligini bartaraf etish hamda qurilishi yakunlangan obyektlarni foydalanishga o'z vaqtida topshirishni ta'minlash.

Shuni ta'kidlash kerakki, mavjud muammolar kapital qo'yilmalarni hisobga olish va ularning auditini tashkil etish tizimining kamchiliklarini ochib bermoqda. Amaldagi tizim hali ham kapital xarajatlarni to'liq va ishonchli aks ettirish, jalb qilingan mablag'larni aniq maqsadlarda sarflash, qurilish jarayonidagi resurs yetishmovchiligini bartaraf etish hamda qurilishi tugallangan obyektlarni o'z vaqtida foydalanishga topshirish imkonini to'liq ta'minlamaydi.

Shuningdek, bu masalalar buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari va boshqa me'yoriy hujjatlar talablari darajasida ilmiy asosda to'liq yoritilmagan. Bu holat mavjud muammolarning zamonaviy yechimlarini ilmiy asosda ko'rib chiqish zaruratini yuzaga keltiradi va mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Shu sababli, iqtisodiyot tarmoqlarida bosqichma-bosqich amalga oshirilayotgan islohotlar jahon tajribasi asosida, milliy xususiyatlarni inobatga olgan holda olib borilmoqda. Bu jarayonda turli mulkchilik shaklida faoliyat yuritayotgan subyektlar – jamoa, ijara, shirkat va aksiyadorlik jamiyatlarida buxgalteriya hisobi, ayniqsa ishlab chiqarish xarajatlari hisobini tashkil etish va tahlil qilish borasida muhim vazifalar yuzaga chiqmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Ta'kidlash joizki, so'nggi yillarda Rossiyalik iqtisodchi olim A.D. Sheremet [3] tomonidan kapital qo'yilmalar hisobi va auditini mustaqil fan sifatida shakllantirish, uning predmeti va obyektlarini aniqlashtirish hamda yangi metodologik yondashuvlarni ishlab chiqish muhim ilmiy vazifa sifatida e'tirof etilmoqda. Uning xulosalariga tayanib, V.I. Podolskiy [4] tomonidan ushbu sohada nazariy qoidalar yanada rivojlantirilgan.

Mamlakatimizda esa bu boradagi masalalar ayrim darslik, monografiya va ilmiy maqolalarda qisman yoritilgan. Xususan, M.M. Tulaxodjayeva o'z ta'rifida quyidagicha ifoda etadi: "Korxonalar o'zini modernizatsiya qilishga yo'naltirgan mablag'lar kapitalizatsiya xarajatlari yoki kapital qo'yilmalar deb ataladi." [5]

Professor H.N. Musayev esa ta'kidlaydi: "Iqtisodiyotda kapital qo'yilmalar deganda asosiy vositalarni yangilash bilan bog'liq bo'lgan xarajatlar tushuniladi. Hozirgi davrda mamlakatimizda kapital qo'yilmalar asosiy vositalarga qilinadigan investitsiyalar shaklida amalga oshiriladi." [6]

Xuddi shunday fikrni R.D. Dusmurotov ham bildiradi [7].

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, yuqoridagi tadqiqotlar mavzuga oid umumiy yondashuvlarni beradi, biroq kapital qo'yilmalar hisobining mohiyati va uning metodologik asoslari chuqur ilmiy tahlil etilmagan. Bu holat ushbu yo'nalishda kompleks ilmiy izlanishlar olib borish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari, monografiyalari, o'quv qo'llanmalari va maqolalari tahlil qilindi. Shuningdek, statistik tahlillar, jadvallarni analitik solishtirish, guruhlash, miqdoriy va sifat ko'rsatkichlarini hisoblash hamda ularni o'zaro taqqoslash kabi ilmiy-uslubiy yondashuvlardan keng foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Respublikamizda buxgalteriya hisobining yangi talablar asosida tashkil etilishi natijasida, korxonalar iqtisodiyotida investitsiyalarning muhim tarkibiy qismini tashkil etuvchi kapital qo'yilmalarning ahamiyatini hamda ularning o'ziga xos xususiyatlarini chuqur tahlil qilish zaruriyati yuzaga kelmoqda.

Investitsiyalar jarayonida kapital qo'yilmalarning o'rni nazariy jihatdan chuqur tahlil etilishi lozim, chunki bu masala tadqiqot obyekti bo'lgan subyektning o'ziga xos xususiyatlari bilan bevosita bog'liqdir. Investitsiya

sohasi mamlakatning iqtisodiy mustaqilligi va barqarorligini ta'minlaydi, shuningdek, xalq xo'jaligining barcha tarmoqlarida jadal o'sishning poydevorini yaratadi.

So'nggi yillarda mamlakatimizda qisqa vaqt ichida kapital qo'yilmalarni rivojlantirish uchun ob'yektiv ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlar shakllantirildi.

Bu borada Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek:

"Mamlakatimizda olib borilayotgan jadal va keng qamrovli islohotlar yurtimizda yangi davrni – yangi O'zbekiston davrini boshlab berdi."

O'zbekiston Respublikasida investitsiya faoliyati "Investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonun bilan tartibga solinadi. Ushbu qonunning 3-moddasiga muvofiq, investitsiyalar – investor tomonidan foyda olish maqsadida ijtimoiy soha, tadbirkorlik, ilmiy va boshqa faoliyat turlariga tavakkalchilik asosida kiritiladigan moddiy va nomoddiy boyliklar, ularga bo'lgan huquqlar, shu jumladan intellektual mulk obyektlariga bo'lgan huquqlar, shuningdek reinvestitsiyalardir [8].

Investitsiyalarning mazmuni va mohiyati to'g'risidagi zamonaviy yondashuvlarni sharhlash, taqqoslash va tanqidiy baholash orqali ularning mikro va makroiqtisodiy darajadagi farqlari aniqlanadi.

Olimlar o'rtasida investitsiyalarning iqtisodiy mohiyati bo'yicha turlicha qarashlar mavjud. Masalan, D. G'ozibekovning fikricha:

"Odatda, makroiqtisodiy darajada investitsiyalar – bu ishlab chiqarish vositalarini takror ishlab chiqarish, yangi uy-joylar qurish, tovar-moddiy zaxiralarni ko'paytirishga qaratilgan xarajatlarning bir qismi hisoblanadi." [9]

U.Sharp va J. Beylilarning ta'rifida esa:

"Investitsiya – bu kelgusida qiymat olish maqsadida hozirgi vaqtda muayyan qiymatdan voz kechishdir." [10]

Mikroiqtisodiy darajada investitsiyalar deganda, yangi kapital – jumladan ishlab chiqarish vositalari va intellektual salohiyat – orqali takror ishlab chiqarishni tashkil etish jarayoni tushuniladi.

Amaliyotda va ilmiy adabiyotlarda "investitsiyalar", "kapital qo'yilmalar" hamda "aylanmadan tashqari kapital qo'yilmalar" kabi iqtisodiy atamalarning keng tarqalganligi ularning mohiyatini yanada aniqlashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Bu atamalar bir qarashda o'xshash bo'lsa-da, ularning mazmuni va qo'llanilish doirasi farqlanadi. Umuman olganda, ushbu atamalar mulkni barpo etish, xarid qilish, yangilash, kengaytirish va qayta ta'mirlashga qaratilgan xarajatlarni anglatadi.

Masalan, K. Eklundning fikricha:

"Investitsiya – bu kelajakda ko'proq iste'mol qilish imkoniyatiga ega bo'lish uchun ertangi kunga qoldirilgan narsa. Uning bir qismi hozirda ishlatilmasdan zaxiraga qoldiriladigan iste'mol buyumlari, boshqa qismi esa ishlab chiqarishni kengaytirishga yo'naltirilgan resurslardir." [11]

Bu ta'rif, mohiyatiga ko'ra, kapital qo'yilmalar tushunchasiga yaqin keladi.

Kapital qo'yilmalarga ehtiyoj har doim katta, ammo ularni moliyalashtirish manbalari-kredit, davlat byudjeti mablag'lari, korxonalar foydasi, amortizatsiya va boshqalar-cheklangan, shuning uchun sarflangan har bir so'm uchun maksimal natijani olish uchun ulardan samarali foydalanish kerak.

Kapital qo'yilmalar hisobini bozor tamoyillari asosida takomillashtirish faqatgina hisob ma'lumotlari doirasining mazmunini, maqsadga muvofiqligini, muddatini, buxgalteriya hisobini yuritish kapital qo'yilmalarni boshqaruv hisobining obektlarini aks ettirish usullarini kengaytirish asosida bo'lmasligi kerak, chunki ushbu holat hisob ishlarining hajmi ortishiga olib kelishi mumkin. Kapital qo'yilmalar buxgalteriya hisobi ishlab chiqarishning boshqaruv tizimida faqatgina boshqaruv obektlari haqida ma'lumot berish manbai bo'lib qolmasdan, balki uning holati ustidan tezkor ravishda nazorat qilish vositasi ham hisoblanadi. Xullas, korxonalar faoliyatida kapital qo'yilmalar haqidagi zaruriy, tezkor va aniq ma'lumotlarni buxgalteriya hisobi berishi lozim. Kapital qo'yilmalar hisobini tashkil etishning mavjud varianti tarmoq korxonalarida kapital qo'yilmalarning analitik hisobini to'liq qamrab ololmaydi.

Bugungi kunda tadqiqot obyekti hisoblangan korxonalarda kapital qo'yilmalar bo'yicha axborotlar amaldagi tegishli moliyaviy hisobot shakllarida qisqacha ifodalangan. Ammo, bozor iqtisodiyoti sharoitida turli yangi iqtisodiy infratuzilmalarning vujudga kelishi ushbu infratuzilmalarga nisbatan investorlarning qiziqishini orttirmoqda. Mazkur holatlar investor uchun har bir qishloq xo'jalik korxonasida kapital qo'yilmalar obektlarini ajratib ko'rsatish zaruriyatini yuzaga keltiradi. Biroq amaliyotda kapital qo'yilmalar harakatini aniq ifodalovchi bunday hisobot shakli mavjud emas. Shu sababli, ilmiy izlanishlar natijalariga asoslangan holda ishda korxonalarining alohida xususiyatlarini aks ettiradigan "Kapital qo'yilmalar harakati to'g'risida"gi hisobot shaklini tavsiya etamiz. (1-jadval).

Jadvalda kapital qo'yilmalar obyekti alohida qatorlarda ajratib ko'rsatilgan va yil boshiga kapital qo'yilmalarning qoldiq qiymati, yil davomida bajarilgan ishlar summasi, tugallanib kapital qo'yilmalar hisobidan chiqarilgan qiymatliklar hamda yil oxiriga kapital qo'yilmalarning qoldiq qiymati alohida ustunlarda ifodalangan.

1-jadval. Kapital qo'yilmalar harakati to'g'risidagi hisobotning taklif etilayotgan shakli,¹ ming so'mda.

T/r	Kapital qo'yilmalarning turlari	Satr kodi	Yil boshiga kapital qo'yilmalarning qoldiq qiymati	Yil davomida bajarilgan ishlar summasi	Tugallanib kapital qo'yilmalar hisobidan chiqarilgan qiymatlik lar	Kapital qo'yilmalarning qoldiq qiymati
1	2	3	4	5	6	7=4+5-6
1.	Tugallanmagan qurilish	010	400 000	150 000	100 000	450 000
2.	Asosiy vositalarni sotib olish	020		350 000		350 000
3.	Nomoddiy aktivlarni sotib olish	030		50 000		50 000
4.	Biologik aktivlar a) (Xayvonlar podasi)ni shakllantirish	040	600 000	200 000	150 000	650 000
	b) Ko'p yillik daraxtlarni ekish va parvarishlashga sarflangan kapital qo'yilmalar	070	40 000	50 000	40 000	50 000
5.	Yerni obodonlashtirishga kapital qo'yilmalar	050	80 000	20 000	30 000	70 000
6.	Uzoq muddatli ijara shartnomasi bo'yicha olingan asosiy vositalarga kapital qo'yilmalar	060	180 000	10000	50 000	140 000
7.	Boshqa kapital qo'yilmalar	080	100 000	50 000	20 000	130 000
Jami		100	1 400 000	880 000	390 000	1890 000

Keltirilgan hisobot shaklining iqtisodiy zaruratini hisobga olib, uni O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining 2002-yil 27-dekabrda 140-sonli buyrug'iga asosan tasdiqlangan moliyaviy hisobot shakllariga qo'shimcha ravishda kiritish va 6-sonli "Kapital qo'yilmalar harakati to'g'risidagi hisobot" deb nomlash maqsadga muvofiqdir. Ushbu hisobot shakli tashqi va ichki foydalanuvchilar, xususan salohiyatli investorlar uchun kapital qo'yilmalar to'g'risida o'z vaqtida va ishonchli ma'lumotlar olish imkonini yaratadi.

Bu holat xalq xo'jaligi korxonalarida kapital qo'yilmalarga sarflangan xarajatlarni bajarilgan ishlar bo'yicha aniq taqsimlash, xarajatlar hisobining analitik xususiyatini oshiradi va ularni to'g'ri hisobga olish imkonini beradi. Shuningdek, kapital qo'yilmalar tarkibini aniqlashtirish, xarajatlar obyektlarini to'g'ri belgilash va bu xarajatlar nazoratini tegishli javobgarlik markazlari zimmasiga yuklashga asos bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobining 21-sonli milliy standartiga ko'ra, uzoq muddatli ijara sarflangan investitsiyalar ijara shartnomasiga asosan 0310-"Uzoq muddatli ijara shartnomasi bo'yicha olingan asosiy vositalar" schyotida hisobga olinadi. Buxgalteriya hisobining 6-sonli "Ijara hisobi" nomli milliy standartiga muvofiq, «ijara quyidagilarga bo'linadi: lizing (moliyaviy ijara), uzoq muddatli ijara, qisqa muddatli ijara.

Mazkur obyektlarni obodonlashtirishga sarflangan kapital xarajatlar alohida 0860-"Uzoq muddatli ijara shartnomasi bo'yicha olingan asosiy vositalarni obodonlashtirishga kapital qo'yilmalar" schyotida aks ettiriladi. Ushbu schyot debetida obodonlashtirishga sarflangan kapital qo'yilmalar tasdiqlovchi hujjatlar (dalolatnomalar, naryadlar) asosida aks ettirilib, sarflangan xarajatlar turiga qarab, 1000-"Materiallar hisobi schyotlar", 6710-"Xodimlar bilan mehnat haqi bo'yicha hisoblashishlar", 6990-"Boshqa majburiyatlar" schyoti kreditlanadi.

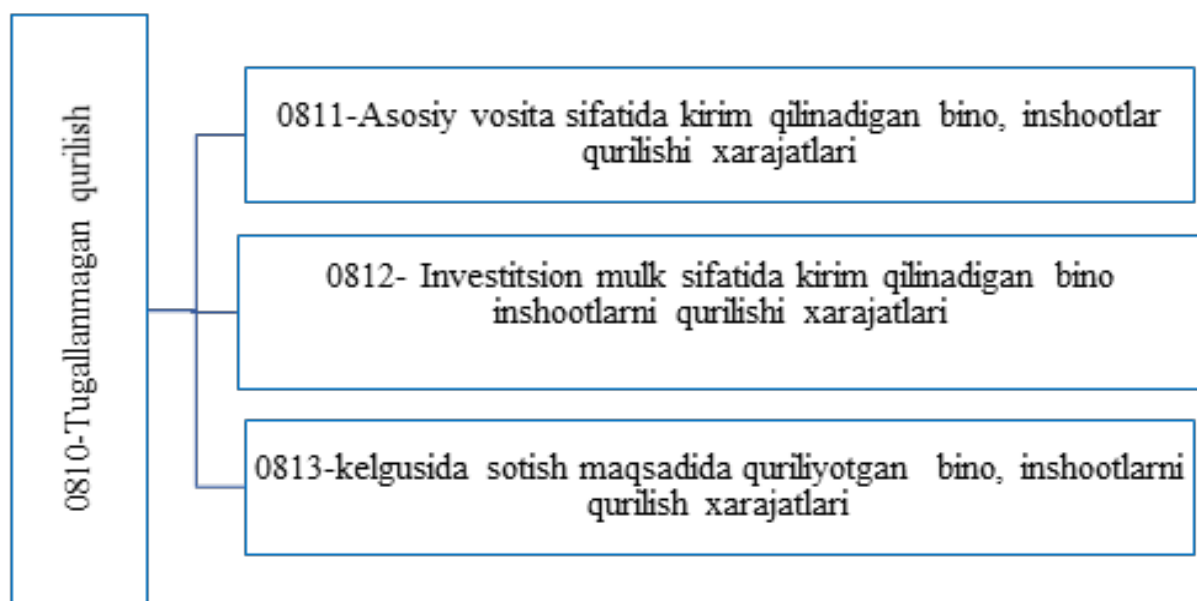
0860-"Uzoq muddatli ijara shartnomasi bo'yicha olingan asosiy vositalarni obodonlashtirishga kapital qo'yilmalar" schyotida yig'ilgan summani hisobga olishda 0100-"Asosiy vositalar hisobi schyotlari" schyoti tarkibidaga 0112 -"Uzoq muddatli ijara shartnomasi bo'yicha olingan asosiy vositalarni obodonlashtirish" schyoti nomini -"Uzoq muddatli ijara shartnomasi bo'yicha olinib o'zlashtirilgan asosiy vositalar" deb atalsa maqsadga muvofiq bo'lar edi. Chunki obodonlashtirish so'zi tugallanmagan jarayonni bildiradi. Shu bilan birga obodonlashtirilib bo'lingan yerning qiymati 0111-"Yerni obodonlashtirish" schyotida hisobga olinsa ushbu masalaga mantiqan to'g'ri yondoshilgan bo'lar edi. Bizningcha 0100-"Asosiy vositalar" schyotlari tizimida 0113-"Uzoq muddatli ijara shartnomasi bo'yicha olingan va obodonlashtirib o'zlashtirilgan asosiy vositalar" schyotini ochish ijara olingan

¹ Kapital qo'yilmalar harakati to'g'risidagi hisobotning muallif tomonidan taklif etilayotgan shakli.

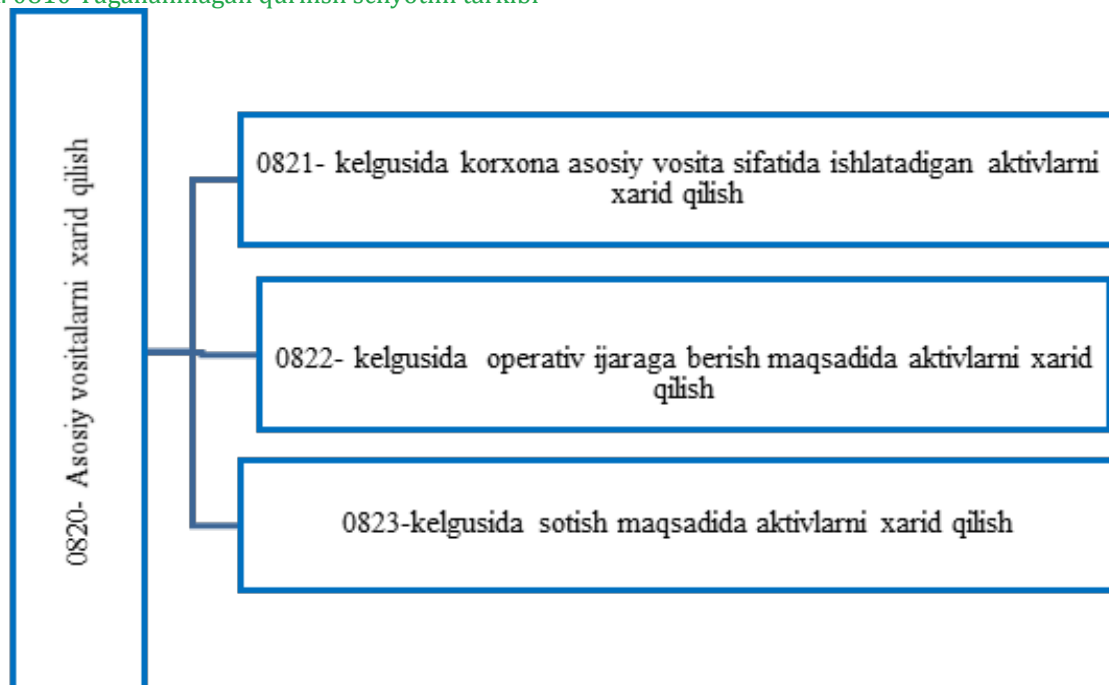

va obodonlashtirish suyeht tomonidan amalga oshirilganda asosiy vositaning boshlang'ich qiymati va uni obodonlashtirish xarajatlarini aniq hisob-kitobini yuritish imkonini beradi, va ijaraga olinib, obodonlashtirilmasdan ijara to'lovlarini to'lab bo'lgandan so'ng birdan subyeht o'zining asosiy vositalari tarkibiga qabul qilgan asosiy vositalarni farqlari va ularni tahliliy xususiyatlari yanada ortishiga olib keladi. Shuningdek, mazkur obyektlar eskirishini hisobga olish uchun 0200-"Asosiy vositalarning eskirishi hisobi schyotlari" schyoti tarkibida ham 0213-"Uzoq muddatli ijara shartnomasi bo'yicha olingan va obodonlashtirib o'zlashtirilgan asosiy vositalarning eskirishi" schyotini ochish lozim.

Bizningcha kapital qo'yilmalar hisobini xalqaro standartlar talabi asosida shakllantirish uchun kapital qo'yilmalarni aks ettiruvchi schyotlarni quyidagicha turlarga bo'lib schyotlar rejasini ishlab chiqish kerak. (1,2 3 va 4-rasmlar.)

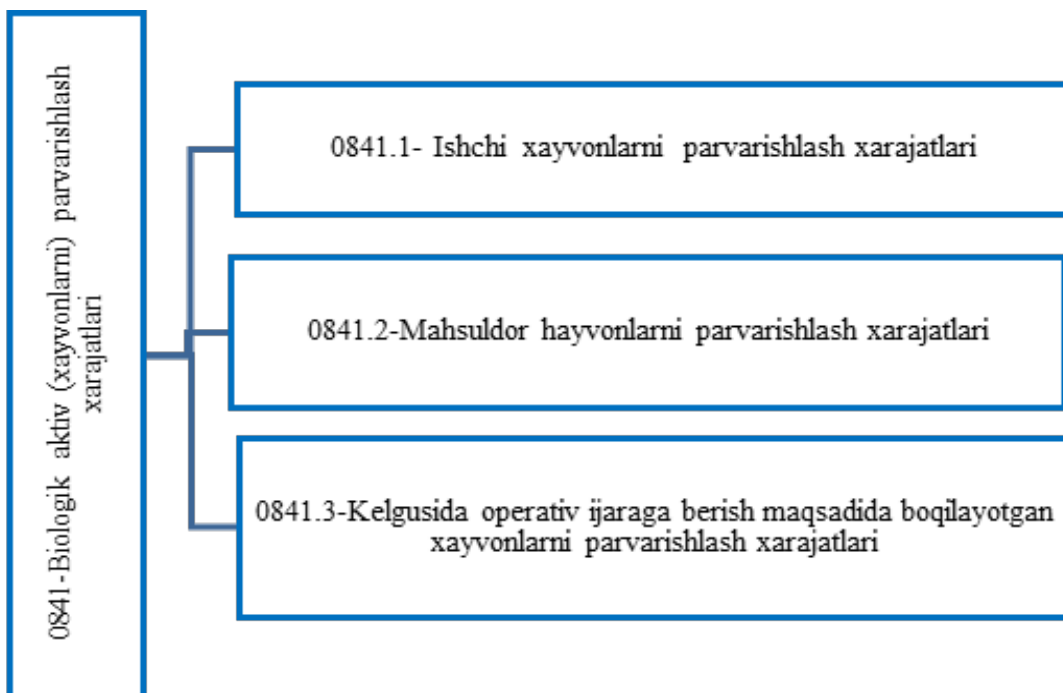
1-rasm. 0810-Tugallanmagan qurilish schyotini tarkibi²

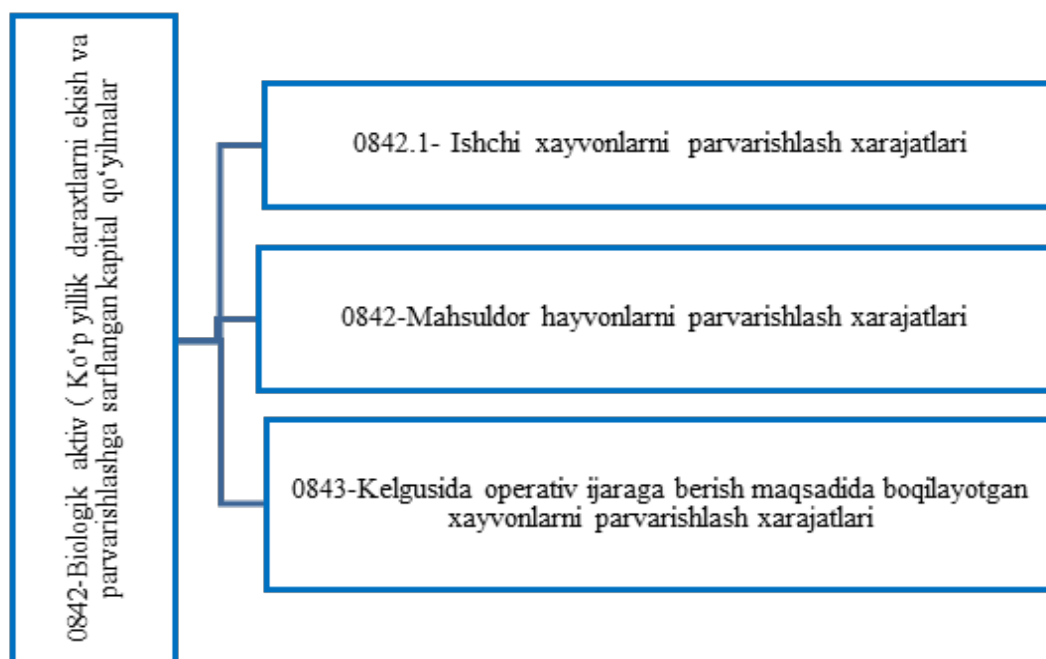
2-rasm. 0820- Asosiy vositalarni xarid qilish schyotining tarkibi.³

² Xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish maqsadida muallif tomonidan taklif etilmoqda

³ Xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish maqsadida muallif tomonidan taklif etilmoqda.

3-rasm. 0841-Biologik aktiv (xayvonlarni) parvarishlash xarajatlari schyotini tarkibi⁴

4-rasm. 0842-Biologik aktiv (Ko'p yillik daraxtlarni ekish va parvarishlashga sarflangan kapital qo'yilmalar schyotini tarkibi)⁵

Mamlakatimizda kapital qo'yilmalar hisobini tashkil etishning hozirgi holatini tahlil qilishda moliyaviy hisobning 16-sonli "Asosiy vositalar hisobi", 40-sonli "Mulkka qo'yilgan investisiya" va 11-sonli BHXS -" Qurilish shartnomalari" nomli xalqaro standartlari hamda O'zbekiston Respublikasi buxgalteriya hisobining 5-sonli "Asosiy vositalar", 6-sonli "Lizing hisobi", 7-sonli "Nomoddiy aktivlar hisobi" va 17-sonli "Kapital qurilishga oid pudrat shartnomalari" kabi milliy standartlari talablarini o'rganib chiqish zarur. Xususan, 16-sonli "Asosiy vositalar hisobi" nomli moliyaviy hisobotning xalqaro standartiga muvofiq, "yer asosiy vosita hisoblanib, uning qiymatini sotib olish bahosi, yer maydonidagi qurilishlarni buzib tashlash bo'yicha sof xarajatlar, huquqshunoslarga to'lanadigan haq hamda ko'chmas mulk bo'yicha tijorat agenti xarajatlari kabilar tashkil etadi".

4 Xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish maqsadida muallif tomonidan taklif etilmoqda

5 Xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish maqsadida muallif tomonidan taklif etilmoqda

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mamlakatimizda iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish sharoitida korxonalarda kapital qo'yilmalar hisobini takomillashtirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shu munosabat bilan respublikamizda kapital qo'yilmalarni hisobga olish amaliyotini xorijiy davlatlar tajribasi bilan taqqoslash maqsadga muvofiqdir.

Kapital qo'yilmalar hisobini yuritishda hujjatlarni to'g'ri rasmiylashtirish va ularning hisobini aniq olib borish buxgalteriya ishlarining asosiy mezonini hisoblanadi. Shu bilan birga, buxgalteriya hisobining asosiy vazifalaridan biri bo'lgan nazoratni kuchaytirish zarur. Bu esa iqtisodiyot tarmoqlaridagi korxonalarda kapital mablag'lardan samarali foydalanishni, mablag'larni oqilona sarflashni, xarajatlarni optimallashtirishni ta'minlaydi.

Shuningdek, buxgalteriya hisobi hujjatlarini foydalanuvchilar ehtiyojlariga moslashtirish, kapital qo'yilmalar tahlilini takomillashtirish hamda audit natijalaridan boshqaruv qarorlarini shakllantirishda foydalanish taklif etiladi. Yuqoridagilardan kelib chiqib, kapital qo'yilmalar hisobini takomillashtirish orqali respublikamizda buxgalteriya hisobini xalqaro standartlar asosida tashkil etish va rivojlantirish imkoniyatlari kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 17-yanvardagi PF-5635-sonli Farmoni. 2017–2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini "Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida.
2. Prezident Shavkat Mirziyoyev raisligida "Investitsiya, eksport va sanoat sohasidagi ustuvor vazifalar" muhokamasi yuzasidan 2024-yil 18-yanvarda o'tkazilgan videoselektor yig'ilishidagi nutq.
3. Шеремет А.Д., Суйц В.П. Аудит. Учебник. М.: ИНФРА-М, 2009. – 456 с.
4. Подольский В.И. Аудит. Учебник. 4-е изд. – М.: 2010. – 744 стр.
5. Тўлаходжаева М. Корхона молиявий аҳволи аудити. Ўқув қўлланма. – Т.: "Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси", 1998. – 193 б.
6. Мусаев Ҳ.Н. Аудит. Дарслик. – Т.: "Молия", 2013. – 14-бет.
7. Дусмуратов Р.Д. Аудиторлик фаолияти: назария, услубиёт ва амалиёт. Монография. – Т.: "Молия", 2017. – 22-бет.
8. "Investitsiyalar va investisiya faoliyati to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni. – Т.: Toshkent sh., 2019-yil 25-dekabr. O'RBQ-598-son.
9. Ғозибеков Д.Ғ. Инвестицияларни молиялаштириш масалалари. – Т.: "Молия", 2003. – 332 б.
10. Шарп У. и др. Инвестиция. – М.: "Инфра", 2000. – 979 б.
11. Эклунд К. Эффективная экономика: шведская модель. – М.: "Экономика", 1991. – 260 с.
12. Egamberdiyeva S.R. Xalqaro standartlar asosida qishloq xo'jaligida aktivlarni tasniflash, ularning hisobi va hisobotini takomillashtirish. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot jurnali, maxsus son. 2024-yil, may. – B. 71–75.
13. Egamberdiyeva S.R. Classification of agricultural assets in the conditions of modernization of the economy, improving their accounting and reporting. Gospodarka i Innowacje. Volume: 47 | 2024. ISSN: 2545-0573. – 12-May, pp. 193–199. https://www.gospodarkainnowacje.pl/index.php/issue_view_32/article/view/2603/2404

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. aprel. № 3. navbatdan tashqari son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>